

ענף הבקר בעין-שמר

התנווני הפרות האלו והוצאו מהרפת. בשנת 1935 ניגשנו לבנין הרפת ומאז החל הענף להתפתח. רכשנו 5 פרות דמשקאיות, אשר היו צריכות לשמש יסוד לפיתוח העדר. באותה השנה קבענו את התנובה המינימלית ל-3000 ליטר והוצאנו את הפרות, אשר תנובתן היתה למטה מזה, אותן ואת ולדותיהן.

הניסיון עם הפרות הדמשקאיות לא הצליח. הפרה הדמשקאית היא קשה לטיפול; דרושים לזה אנשים עם סבלנות רבה, אשר יסתגלו לקפי ריסות השונות והמשונות שלה, הן מתעברות בקושי וכו'. מסיבות אלו היינו נאלצים למכור שלוש מהן. בסוף 1935, בזמן הכנסת פרות מחוץ לארץ ע"י חברת "הבוקר" — החלטנו להכניס 6 פרות הולנדיות ובהתחלת שנת 1936 הגשמו את התכנית וכבר ב-1 למרץ 1937 נמצאו ברפת החדשה שלנו 36 ראשים.

עד כאן הבאתי דברים בשם אומרם. ואמנם מאז, מהתחלת שנת 1937, לא הוספנו בעין-שמר אף פרה אחת מהחוץ, לא מקניה ולא מדיבוא.

וכעת עוד משהו על התנאים.

"במשך השנים שעברו עלינו — יש לציין שינויים בצורת בנין הרפת, אשר לא מעט השפיעו על גורל הענף. במקום, שעומד היום חדר האוכל, מצאנו בנין רפת, אשר נשען משני צדדיו על חומת האבן הנוכחית ושני קירות מלוחות $\frac{1}{2}$ צול וגג מניר-זפת. הרפת היתה בנויה לאורך החומה, מהפינה עד השער ורחבה 2.5 מטר ולידה גם חצר קטנה מעמודי אקליפטוס. רצפת הרפת היתה נמוכה בחצי מטר מהאדמה בחצר. בחורף היו מי הגשמים מהחצר זורמים לרפת ובשעת החליבה ישבו בתוך הבוק, אשר הגיע עד הברכיים. המעבר הבטוח ביותר בימי החורף ברפת היו אבוכי העץ... הסידורים הפנימיים היו בהתאם לרפת כזאת. בשנת 1928 הכניסנו "שיפור" יסודי לבנין הזה ויישרנו את רצפת הרפת עם החצר ע"י מלוי בחול וחמרה. ב-1931 הקימונו רפת מביטון ליד חומת האבן והרסנו את הרפת הישנה. במקום הזה עומד עכ"שיו חדר-האוכל. בעזרת הלוואה מ"ניר" התחלנו

אני מדפדף בעיתוני המשק שלנו מהשנים הקודמות. בגיליון מיוחד משנת 1940 כתוב:

"עם בואנו לכרכור ב-1927 מצאנו ברפת המקומית 35 ראש מגזע ערבי, אי-אלו פרות דמשקאיות ומעורבות. הגזע הערבי, הנקרא גם מקומי, שימש יסוד לעדר הבקר בהתישבות היהודית בכללה. הפרות מהגזע הזה נותנות כ-700 ליטר חלב לשנה עם אחוז שומן גבוה. אבל הן חולבות רק בנוכחות הוולד, דבר הכרוך בהוצאות של גידול העגל וגורם לירידה ניכרת בכמות החלב שהיא בלאו הכי איננה גדולה. הגזע הזה איננו דורש: לא טיפול רב, לא בנין מיוחד ולא הזנה טובה כיוון שדי לו במרעה הטבעי הנמצא בשפע באדמות הבור.

ההתחלות בהקמת הענף אצלנו היו דומות לאלה שבארץ המקומות וביסודה היתה הפרה המקומית. כל הנסיונות שנעשו בעדרי בקר בארץ עברו גם עלינו, אם כי בלי כוונה תחילה.

בשנת 1928 רכשנו את הפר הגזעי הראשון, אשר פעל בעדרנו רק זמן קצר, באשר הוא מת מקדחת. באותו הזמן גידלנו גם פר דמשקאי הולנדי "מוסוליני" (עגל מגן-שמואל), שהוליד הרבה עגלות. בשנת 1931 נמכר הפר הזה לבשר. אחריו באו הפרים ההולנדיים "וילי", "דיאמנט" ו"רולנד".

בשנת 1929 החלטנו להוציא פרות, אשר תנובתן היא למטה מ-1000 ליטר. בשנת 1930 קבענו לעצמנו תנובה ממוצעת מינימלית של 2500 ליטר והתחלנו בבירור בין העגלות, כי עד אז גידלנו כל עגלה.

משנת 1932 הננו מתחילים להוציא פרות בעלות תנובה פחותה מ-2800 ליטר וגם הקפדנו יותר על בירור עגלות, לכן גם מספר הראשים בעדר מצומצם. בשנת בואנו למקום (1927) מנתה הרפת 35 ראש ובשנת 1932 ירדנו ל-30, ב-1933 ל-25, ב-1934 — 16 ראש. לעומת זאת התנובה הכללית עלתה מ-14.847 ליטר בשנת 1932 ל-28.030 ליטר בשנת 1934.

בשנה היתה הכנסנו 4 פרות מעורבות, אשר קנינו בתל-אביב ובקבוצת גניגר. במשך הזמן

כל היום מים מהמושבה הסמוכה, להוביל גם את החלב. העגלון היה גם מחלק החלב במושביו וכל יום היה מביא את הפדיון, כמה גרושים במזומן הביתה. בשנת 1929 גדלה מכירת החלב והגיעה ל-20 ליטר ליום. הרפתן, רכוב על חמור היה מסובב בין בתי המושבה ומוכר את החלב. בשנת 1935 התקשרנו עם „תנובה” והיות והיה הפרש במחיר החלב בין תנובה חיפה ותנובה תל-אביב במיל אחד לליטר — עשינו מאמצים רבים, כדי שתנובה ת”א תקבל מאתנו את החלב ולפני שנתיים (1938) השגנו את מבוקשנו...” והרי כמות החלב, אשר נשלחה לתנובה:

תרצ”ו	תרצ”ז	תרצ”ח	תרצ”ט
38397	42169	51496	71960
124	136	166	232

על תנאי העבודה. „תנאי העבודה הקשים אילצו לא מעט אנשים להיפרד מענף זה. ההש- כמה לעבודה, בוך עד הברכיים בבנין הישן, חליבה בחושך למחצה, המנהג לא לקבל שבתות למען לא להפחית את תנובת החלב בגלל חילוף ידיים, כל אלה גרמו לחילופי גברא מרובים. משנת 1933 התחילו העובדים להתמיד בתפקידם והיו ממשיכים זמן רב בעבודתם. הונהג שלאחר שנתיים של עבודה ברפת מאפשרים לעובד טיול מקצועי. הנורמה המקובלת בעבודה: 35 י”ע לפרה בשנה, 10 י”ע לפר, לעגלה עד חצי שנה — 12 י”ע ולעגלה גדולה — 8 י”ע.”

ככה עבדנו לפני 15 שנה. מני אז זרמו מים רבים בירדן-הדרבה חלב ודם גם מהעטינים של הפרות. ההתפתחות בעדר עין-שמר היתה איטית ומבוססת אך ורק על הגידול העצמי. בתור דוגמא תשמש הטבלה הבאה.

השנה	מספר ראשים	מספר פרות	ס”ה חלב בק”ג	התנובה פרה לשנה בק”ג	ימי עבודה לפרה	כמות חלב ליום עבודה (בק”ג)
תרצ”ט	44	27	106.000	3940	42	94
ת”ש	54	33	136.000	4062	42	96
תש”א	62	35	137.000	3892	40	97
תש”ב	71	38	139.000	3740	40	94
תש”ג	76	45	197.000	4272	43	98
תש”ד	80	42	212.000	4668	42	100

בשנת 1933 לבנות את הרפת החדשה ואחרי שנ- תיים עלה בידינו לסיים את הבניה. הרפת נבנתה לפי תוכנית של הסוכנות היהודית ל-50 ראש מבוגר ו-16 עגלות. בשנת 1937 שימש לנו הבנין מקום לרפת, מתבן ומחסן להספקה. (הערת המלבה”ד: כעת מותר לגלות — גם לעמדת הגנה במאורעות 1936 ומקום אימון לקליעה מרר- בים). הבנין עלה כ-800 לא”י והאמורטיזציה שלו מחושבת ל-50 שנה.”

הנבואה היא ענין מסובך, ואכן, הבנין אשר האמורטיזציה שלו היתה מחושבת ל-50 שנה ועלה — 800 לא”י, שימש כרפת פחות מ-20 שנה, אבל גרם לנו צרות ל-50 שנה ומעלה. בבנין הזה ובבנינים הנוספים, אשר הקימונו על ידו בצורה דומה, סבלנו יסורים קרוב ל-20 שנה. הבנינים האלה „הצטיינו” בצפיפות רבה, מחנק בקיץ, שטפונות בחורף, אי התאמה מוחלטת לה- זנת הבקר בכמויות גדולות של מספוא (כל החד- לוקה נעשתה בידיים) ועוד ועוד. בחודש פברואר 1955 עבר העדר למקום חדש, שם הוקמו הסככות החדשות, המתבנים, מגדלי התחמין ועל כולם — מכון החליבה החדש.

אולם לפני זה עוד קצת היסטוריה. „עם הקמת הענף היו התנובות התקופתיות די נמוכות; למשל, בת-צנומה — 500 ליטר, גולגית — 750 ליטר, צדקונית — 1000 ליטר. ב-1930 הגענו לפרה עם 1519 ליטר ובמקרה אחד אף ל-2362 ליטר.”

וכעת — על השיווק: „בשנת 1927 היו מעט פרות בסביבה ועדרנו היה המקור היחיד כמעט לחלב שתייה. הקונים המועטים היו באים לחצר שלנו לקבל את החלב, כ-10 ליטר ליום. כעבור זמן-מה התחילה עגלת-המים, אשר היתה מובילה

בשנת 1941 הקימונו מכון הזרעה, אשר שירת גם את משקי הסביבה. פעלו במכון שלנו כמה פרים והטובים בהם ("רולנד" ו"קינג") השפיעו לטובה על התפתחות העדר לא רק במשקנו, אלא

התפתחות העדר בשנים 1949—1953 (המספרים — בסוף כל שנה).

פרטים	תש"ט	תש"י	תשי"א	תשי"ב	תשי"ג
פרות	71	83	81	90	97
מבכירות	18	8	13	14	18
עגלות	48	56	60	59	58
פרים	3	3	3	3	3
סה"כ ראשים	140	150	157	166	176
סה"כ חלב (אלפי ק"ג)	308	294	359	341	380
ממוצע לפרה בק"ג	4280	4000	4600	4120	4300
י"ע, ממוצע לפרה	52	—	36	30	30
י"ע ל-1000 ק"ג חלב	10.2	—	8.0	7.5	6.9

ההפרשים הגדולים בי"ע מבליטים את התועלת בחליבה מיכנית.

המצב בעדר בשנתיים האחרונות

השנה	מספר ראשים	פרות	תנובה כללית בק"ג	ממוצע לפרה בק"ג	י"ע לפרה
סוף תשי"ד	182	98	444,917	4630	28
סוף תשט"ו	230	102	443,394	4717	24.5

של פרות הוצאו בגלל סיבה זאת ומספר עוד יותר גדול של פרות סבלו זמן רב עד אשר נרפאו. בתשט"ו היה מצב קשה בהתעברות, וזה מסיבות בלתי תלויות בעדר גופא. דבר זה משך תקף במספר הפרות, אשר הוצאו בגלל סיבה זאת וכן גרר הדבר הארכת תקופות החליבה אצל פרות רבות ותקופות יובש ממושכות. על שתי התקלות הנ"ל התגברנו באופן מוחלט. עם העברת העדר למבנים החדשים נעלמה כליל מחלת הפאנאריציזם. ההתעברות במחצית השניה של תשט"ו היא טובה בהחלט.

מצב ההתעברות בשנת תשט"ו משתקף ממספרים דלהלן: מספר ההזרעות 302. מספר ההתרעבות 123. מספר ההזרעות להתעברות 2.6 אחוז ההתעברות 40.

61 פרות התעברו השנה (במחצית השניה של תשט"ו) מהזרעה אחת, שהן 50% מכל הפרות שהזרעו.

הזנה. בשנת תשי"ד היה היחס בין מזון מרוכז למספוא גס — 39% ו-61%. ובשנת תשט"ו היה היחס בין מזון מרוכז למספוא גס — 37.70% ו-62.3%.

המספוא הגס כלל בתשי"ד, בין היתר: 872 טון תלתן ואספסת, 188 טון סלק, 142 טון מחמיץ. 600 טון מהמרעה הזרוע, 347 טון שחת. מזון מרוכז — בס"ה — 202 טון. כל יחידת מזון יצרה בממוצע 1.17 ק"ג חלב. ההעברה על התקציב התיאורטי — היתה בגבולות 9%.

המספוא בשנת תשט"ו: 719 טון תלתן, 342 טון אספסת, 376 טון סלק, 304 טון תחמיץ, 517 טון מהמרעה הזרוע, 295 טון שחת. מזון מרוכז — 186 טון.

כל יחידת מזון יצרה בממוצע 1.14 ק"ג חלב. ההעברה על התקציב התיאורטי — 7.5%.

בריאות העדר. בשנת תשי"ד סבל העדר, כבר שנים קודמות, ממחלת הפאנאריציזם. מספר ניכר

היצאה מהעדר בשנתיים האחרונות

השנה	זקנה	פאנאריציום	אי־התעברות	קדחת־חלב	בירור	המלטה קשה	סה"כ
תשי"ד	1	5	9	1	6	1	23
תשט"ו	1	15	—	—	7	1	24

הרכב העדר בשנתיים האחרונות

השנה	פרות	עגלות הרות	עגלות	עגלים	סה"כ
סוף תשי"ד	98	16	68	—	182
" תשט"ו	102	5	94	29	230

- הערות סיכום
- העדר בעיין־שמר הוא כולו מגידול עצמי ובמובן זה הוא יכול לשמש נושא למחקר על התפתחות הבקר בארץ במשך 25 השנים האחרונות. כן גם יש ענין בהתפתחות המבנים והציוד, החל מהרפת הישנה, אשר מצאנו במקום בשנת 1927, דרך רפת הביטון הראשונה, בניי הרפת מלפני 20 שנה לפי תוכנית הסוכנות, חליבה בידיים, חליבה במכונה מיטלטלת ולבסוף העברת כל המבנים של הרפת למקום חדש לגמרי, עם סככות הרפד העמוק ומכון החליבה.
 - למבנים החדשים עברנו במחצית פברואר 1955, ומאז חל שינוי יסודי בתנאי החזקת העדר, בבריאות הפרות ובתנאי העבודה של הרפתנים.
 - מחלת הפאנאריציום נעלמה כליל, מצבן הגורפני של הפרות והעגלות הוא יפה. במשך שבעה וחצי חדשים של עבודה במקום החדש קמצנו 375 י"ע ויחד עם זה גדל העדר ב־48 ראש. אנחנו מקווים להפחית עוד במספר י"ע לכל פרה בשנה החדשה.
 - מלאו שנתיים מאז הצטרפנו לאגודה להזרעה, „און". בעוד שנה נוכל להיווכח עד כמה ישופר העדר ע"י הכנסת פרות לחליבה בנות הפרות שלנו והפרים המשובחים של „און".
 - בינתיים גדל אצלנו דור של מבכירות, צאצאי הפרים אשר פעלו במכון ההזרעה שלנו, וכנראה נצטרך לקיים בירור קפדני ביותר ביניהן.
- עיר־שמר אוקטובר, 1955
- ל. אריב

לתיקון הכבד הננוע בבקר

עם בדיקת הבשר בבתי־המטבחים נתקלים לעתים קרובות בכבד מושחת על ידי מורסות ויש הכרה לפסול אותו, כיוון שאינו ראוי לשמש מאכל לבני־אדם.

בתחנת הנסיונות שבנבראסקה (ארה"ב) נערכו ניסויים בהזנת בקר כדי למצוא דרך למנוע תקלה זו. עשרה עגלים קיבלו ב־12 השבועות הראשונים לחייהם טבליות אוריאומיצין (תכשיר אנטיביוטי) בכל יום ויום, ואחרי כן האביסום בדרך הרגילה. העגלים האלה נשחטו בהגיעם למשקל של 450 ק"ג בערך וכל הכבדים שלהם נמצאו בריאים, בה בשעה שבקבוצת העגלים שלא קיבלו את הטבליות — 8 כבדים היו נגועים ורק שניים היו כשרים.

בניסויים אחרים עם שוורים, ללא שימוש בתכשיר אנטיביוטי, נמצאו כ־75% של הכבדים נגועים במורסות והבלתי נגועים — רקמתם היתה מצולקת.